

ศึกษาหลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท The Study of Humanitarian Principles in Buddhism

พระมหาวิทย์ วิชชาโคร¹, พูนศักดิ์ กมล²

Phramaha Wittaya Wichachakro¹, Poonsak Kamol²

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2}

Chaiyaphum Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2}

Corresponding author, e-mail: poonsakkamol@gmail.com²

บทคัดย่อ

จากการศึกษาหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นการศึกษาเพื่อนำมาเป็นหลักการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาของชีวิตการเข้าใจในชีวิตเพื่อการมีชีวิตที่สมบูรณ์หลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทถึงแม้จะมีอยู่อย่างมา และมีความหมายหลากหลายแต่ก็ไม่อาจเกิดขึ้นในจิตใจหรือปฏิบัติตามกันได้ทุกคน เพราะเหตุที่ว่าเมื่อมนุษย์มีมลทินที่เจือปนด้วยราคะความกำหนดยินดีในกามโทสะความโกรธความพยาบาท โมหะความหลงงมงายอย่างรุนแรงแล้วก็ยากที่จะปฏิบัติตามได้เพราะถือว่าอวิชชาและกิเลสเป็น สภาวะที่แรงกล้าเกินกว่าที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมได้ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ปฏิบัติ ธรรมขั้นพื้นฐาน คือ การรักษาศีล 5 ประการ การมีเมตตาต่อกันให้อยู่ซึ่งกันและกัน ที่ตั้งอยู่บน หลักมนุษยธรรมเป็นพื้นฐานและนิจศีล คือ ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้เขียนมีแรงบันดาลใจที่จะศึกษาในการศึกษาหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนาและแสดงให้เห็นความสำคัญว่าหลักมนุษยธรรมทางพุทธศาสนา เป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี โดยศึกษาหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้เขียนใคร่ศึกษาหลักการ แนววิธีปฏิบัติ ตลอดจนผลที่จะเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ เมื่อได้นำเอาหลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาประกอบการดำเนินชีวิต และเมื่อมนุษย์ปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรมแล้วมนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคมมนุษย์ตามหลักมนุษยธรรม

คำสำคัญ: การศึกษา, มนุษยธรรม, ในพระพุทธศาสนา

Abstract

From the study of humanitarian principles Theravada Buddhism It is a research study to be used as a life principle. Solution of Life, understanding of life for a complete life. Even though there are many humanitarian principles in Theravada Buddhism and have various meanings, they cannot arise in everyone's mind or practice. That is why when a person is tainted with lust, desire, delight in passion, anger, vengeance, the superstition is intense and difficult to follow because ignorance and passion are considered to be a state that is too strong to practice the Dharma. For this reason, Buddhism teaches this

practice. The basic dharma is the observance of the five precepts, being kind to each other, forgiving one another. Located on The humanitarian principle is the foundation, and the constant precepts are the virtues of human beings or the virtues that make human beings.

For that reason Researchers are motivated to study. In the study of humanitarian principles It also shows the importance that the Buddhist humanitarian principle is a necessity that can be applied in daily life very well by studying the Buddhist principles of humanitarianism. Practice guidelines as well as the consequences that will occur in human society when the humanitarian principle in Theravada Buddhism has been brought to life. And when human following humanitarian principles, human beings will become completely human, both physically and mentally able to exist. Together happily in human society according to humanitarian principles.

Keywords: the study of, humanitarian principles, in Buddhism.

บทนำ

สังคมมนุษย์มีการแข่งขันกันด้านต่างๆ อย่างรุนแรง โดยเฉพาะการแข่งขันกันทำธุรกิจ การค้า การลงทุนภาวะทางเศรษฐกิจที่กำลังพัฒนาเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม เมื่อมีการแข่งขันการทำ ธุรกิจก็มีบาง คนบางกลุ่มขาดจิตสำนึกที่ดี ต่างก็พยายามเอาเปรียบซึ่งกันและกันทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มา ซึ่งผลกำไร หรือต้นทุนการผลิตต่ำผลกำไรมากๆ หรือทำธุรกิจผิดกฎหมาย เช่น การทำธุรกิจผิดกฎหมาย ค้ายาเสพติดให้โทษ เมื่อคนเสพเข้าไป ก็ติดสิ่งเสพติดนั้นทำให้ขาดสติไม่มีจิตสำนึก ขาดหลักธรรม ประจำใจที่ทำให้ กระทำผิดกฎหมาย ความเป็นจริงของโลกทุกวันนี้ต้องยอมรับว่ายิ่งวัตถุเจริญขึ้น มากเท่าใดจิตใจของคน ก็ต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด คือ ไม่มีมโนธรรมและคุณธรรม เช่น ชาวที่ปรากฏ ตามสื่อต่างๆ นักเรียนตึกกัน ฆ่ากัน หรือการปล้นฆ่าประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ ที่นโยบายของรัฐบาลมีการปราบปรามการ ทุจริตคอร์รัปชั่นรวมทั้งปราบปรามผู้ที่ทำผิดกฎหมายต่างๆ อย่างเคร่งครัด มนุษย์มีอิสรภาพในการกระทำ ทุกอย่างบนพื้นฐานของกฎหมายถ้าหากว่ามนุษย์มี หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะทำให้มี ความสุขในชีวิต (ชลธิชา ศาลิคุปต์, 2535: 58)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สังคมมนุษย์ได้พัฒนาส่วนหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างทาง สังคมมนุษย์เอง และประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่อยู่บนพื้นโลกใบนี้ที่ต้องมีการ พัฒนาประเทศให้เท่า เทียมกับนานาอารยประเทศทั้งโลกตะวันตกและโลกตะวันออก ดังนั้น ในหลายๆ ปีที่ผ่านมาประเทศไทย มุ่งการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยการ กระตุ้นการลงทุนจากธุรกิจต่างชาติ การส่งเสริมการค้าเสรี และธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้ประเทศ ไทยมีความเจริญรุดหน้าอย่างมากในเชิง เศรษฐกิจในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม วิฤตเศรษฐกิจในปี 2550 รวมถึงวิฤตเศรษฐกิจของโลกในปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลจากนโยบายด้านการพัฒนาที่ไม่สมดุล และฉาบฉวยแสดงให้เราเห็นแล้วว่า นั้นไม่ใช่การ เจริญเติบโตที่ยั่งยืน อันจะช่วยให้คนไทยมีความ มั่นคงในการดำเนินชีวิตได้ ทั้งยังส่งผลให้ปัญหาต่างๆ ทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น ปัญหาความ ยากจน ความเหลื่อมล้ำทางสังคม อาชญากรรม การทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ และความขัดแย้งทาง ความคิด นอกจากนี้ กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ปัจจัยภายนอก ต่างๆ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ของคนไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นความผันผวน ของราคาน้ำมัน ปัญหา อาชญากรรมข้ามชาติ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ โรคระบาดร้ายแรง และวิฤต

เศรษฐกิจทางการเงิน ของโลก ซึ่งปัจจุบันเราทุกคนต่างก็ประจักษ์ และได้รับผลกระทบจากปัญหาอย่างเห็นชัดๆ (สมภาร พรหมทา, , 2544: 136)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้กล่าวในโลกนี้ มนุษย์และดิรัจฉานนานาชนิดสืบทอดกันมาอยู่ เพราะอาศัยความไม่ล้างผลาญชีวิตกัน และความมีเมตตาต่อกัน ส่วนสัตว์บางชนิดที่ร้าย และอยู่รวมกันเป็นหมู่ใหญ่ไม่ได้เพราะความดุร้าย ปรากฏว่าได้สูญพันธุ์ไปแล้วก็มีเช่น สัตว์ไดโนเสาร์ และที่เห็นกันว่ากำลังจะสูญพันธุ์ไปก็มีเช่นเสือ มีคำกล่าวยกเสือเป็นข้อเปรียบเทียบเรือสองตัวอยู่ถ้าเดียวกันไม่ได้ ก็แสดงถึงความดุร้ายของเสือที่ทำแม้พวกเดียวกัน มีบางคนเห็นสัตว์ที่มีกำลังมากจะคงอยู่ได้ในโลก ส่วนสัตว์ที่มีกำลังน้อยจะหมดไป เพราะสัตว์ที่มีกำลังมากเบียดเบียนสัตว์ที่มีกำลังน้อย เหมือนอย่างปลาใหญ่กินปลาเล็ก ฉะนั้น เมื่อต้องการจะดำรงอยู่ก็ต้องทำให้ตนมีกำลังมากความเห็นนี้ยกเหตุผลคัดค้านได้ว่า กำลังมากอย่างเดียว ไม่อาจดำรงอยู่ได้ ดังสัตว์บางจำพวกที่กล่าวมานั้น ส่วนสัตว์มีกำลังน้อยแต่อยู่รวมกันได้เป็นหมู่ใหญ่ ไม่เบียดเบียนทำร้ายล้างชีวิตกัน มีเมตตาต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ ในหมู่มนุษย์ตลอดจนถึง ในหมู่สัตว์ดิรัจฉาน แม้ชนิดเล็กๆ เช่น มด ปลวก เป็นต้น ฉะนั้น ความไม่ทำลายล้างชีวิตกันตามศีลของพระพุทธเจ้า และความมีเมตตากรุณาตามธรรมของพระพุทธเจ้าจึงเป็นเหตุเพื่อความดำรงอยู่ของชีวิตทั้งหลายในโลก

มนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียุทธธรรมสำหรับมนุษย์อีกด้วย จนถึงมีภาสิตที่กล่าวไว้โดยความว่าคนและสัตว์ดิรัจฉานนั้น ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างกับสัตว์ดิรัจฉานนั้นก็คือธรรม และธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้มีศีล 5 ที่เรียกว่าเป็นเหตุอันใกล้ก็คือ “หิริ” ความละอายแก่ใจ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อความชั่ว หิริโอตตปปะนี้เป็นเหตุใกล้ของศีล การถือศีลนั้น อาจจะปฏิบัติในวงกว้างก็ได้ในวงแคบก็ได้ เช่น ชาวประมงก็อาจรักษาศีลข้อ 1 คือ ปาณาติปาตา เวรมณี ได้ในวงจำกัด ยกเว้นสัตว์ ที่เป็นอาชีพของตน หรืองดเว้นโดยไม่จำกัดในวันใดวันหนึ่ง เช่น ในธรรมเนียมเก่าของไทยเรา เว้นการฆ่าสัตว์ในวันพระ ในขณะนี้ในชนบทหลายแห่งก็ยังปฏิบัติกันอยู่ ร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่ ศีล 5 หากสังคมมนุษย์ไม่มีศีลเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจแล้ว มนุษย์ก็จะมีพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตไม่ต่างอะไรจากสัตว์ทั่วๆ ไปหาชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐไม่ เพราะเมื่อไม่มีศีลแล้วมนุษย์ย่อมก่อ ความเดือดร้อนให้กันและกันหาความสงบในชีวิตได้ยาก (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, ออนไลน์)

หลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาจะเป็นหลักธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนามนุษย์ โดยสมบูรณ์ เพราะเน้นถึงความเป็นตนเอง สนับสนุนและส่งเสริมความสำคัญของมนุษย์ใน สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแต่อย่างไรก็ตาม หลักคำสอนพื้นฐาน คือ ศีล 5 ธรรม 5 เป็นต้น เพราะศีล 5 นั้นคือองค์ประกอบพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนความชอบธรรมในสังคมมนุษย์จากการศึกษาหลักมนุษยธรรมทาง พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อนำมาเป็นหลักการดำเนินชีวิต การแก้ปัญหาของชีวิตการเข้าใจในชีวิตเพื่อการมีชีวิตที่สมบูรณ์หลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทถึงแม้จะมีอยู่อย่างมาก และมีความหมายหลากหลาย แต่ก็ไม่อาจเกิดขึ้นในจิตใจหรือปฏิบัติตามกันได้ทุกคน เพราะเหตุที่ว่าเมื่อมนุษย์มีมลทินที่เจือปนด้วยราคะความกำหนัดยินดีในกามโทสะความโกรธความพยาบาท โมหะความหลงมกมายอย่างรุนแรงแล้ว ก็ยากที่จะปฏิบัติตามได้เพราะถือว่าวิชาและกิเลสเป็นสภาวะที่แรงกล้าเกินกว่าที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมได้ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ปฏิบัติ ธรรมขั้นพื้นฐาน คือ การรักษาศีล 5 ประการ การมีเมตตาต่อกันให้อภัยซึ่งกันและกัน ที่ตั้งอยู่บนหลักมนุษยธรรมเป็นพื้นฐานและนิจศีล คือ ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีแรงบันดาลใจที่จะศึกษาวิจัย ในการศึกษาหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนาและแสดงให้เห็นความสำคัญว่าหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีโดยศึกษาหลักมนุษยธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยใคร่ศึกษาหลักการ แนววิธีปฏิบัติ ตลอดจนผลที่จะเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ เมื่อได้นำเอาหลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาเอวาทมาประกอบการดำเนินชีวิต และเมื่อมนุษย์ ปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรมแล้วมนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจสามารถอยู่ ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในสังคมมนุษย์ตามหลักมนุษยธรรม (พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์, 2535: 133)

หลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ มุ่งศึกษาหลักมนุษยธรรมในพระพุทธศาสนาได้แบ่งประเด็นของ การศึกษาออก 2 ประการ คือ (1) ความหมายของคำว่ามนุษยธรรม (2) ความสำคัญของหลัก มนุษยธรรม (3) ประเภทของหลักมนุษยธรรม (4) หลักมนุษยธรรมที่เกี่ยวข้องการแสดงออกทาง พฤติกรรม (5) จุดมุ่งหมายของหลักมนุษยธรรม (6) หลักธรรมที่ส่งเสริมความเป็นมนุษยธรรม (มนุษย์ที่สมบูรณ์) และ (3) บทสรุปซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้หลักมนุษยธรรมเป็นธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ อันมีคำกล่าวดังพุทธพจน์ไว้ในพระวินัยปิฎกว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลายปฏิบัติทุกขายกกลาง ไม่เข้าไปใกล้ที่สุดสองอย่างนั้นนั่นตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งทำดวงตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน ปฏิบัติทุกขายกกลางนั้น ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 นี่แหละคือปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 เจรจาชอบ 1 การงานชอบ 1 เลี้ยงชีพ ชอบ 1 พยายามชอบ 1 ระลึกชอบ 1 ตั้งจิตชอบ นี่แหละคือปฏิบัติทุกขายกกลางนั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่งทำดวงตาให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบเพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฉะนั้น เมื่อมีปัญหา คือ ความทุกข์ในสังสารวัฏเผชิญหน้าอยู่ มนุษย์จะก้าวไปแก้ปัญหาก็จะไม่ทันต่อปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ ดังนั้น หากจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ความพยายามใดๆ เพื่อให้บรรลุสภาวะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สมควรกระทำอย่างยิ่งไม่อาจริบได้ แต่จะไปถึงเร็วหรือช้าในภพนี้หรือภพหน้าเป็นอีกเรื่องหนึ่งแล้วแต่บุญกรรมอันสั่งสมไว้จะเอื้อมากน้อยเพียงไร โลกุตระธรรมจึงเป็นหน้าที่หลักส่วนที่เรียกว่าโลกียธรรมนั้นเป็นเพียงเพื่อเตรียมให้พร้อม เพื่อก้าวสู่โลกุตระธรรมได้เต็มกำลังเราต้องไม่ลืมว่ามีพุทธวจนะหลายแห่งที่เตือนเราให้มีความเพียรในการฝึกฝนตนเพราะการปฏิบัติธรรม เพื่อให้บรรลุได้นี้ ไม่ใช่ของที่ฝึกฝนกันได้ง่ายๆ และหากขาดซึ่งความเพียร ก็อาจละวางไปหรือเผลอเร่อก่อกกรรมอื่นที่เป็นอกุศลกรรมอันสำคัญที่มนุษย์ต้องเผชิญอยู่ เราจึงสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายเพื่อดับกิเลสโดยสิ้นเชิงนี้เป็นจุดมุ่งหมายหลักของ ทุกตัวกระทำแบบพุทธศาสนา มีพระพุทธภาษิตที่เป็นเครื่องหมายเตือนใจผู้ปฏิบัติ ดังนั้น หน้าที่ของชาวพุทธจึงอยู่ที่การฝึกฝนตนเองให้สมบูรณ์ด้วยความรู้และการปฏิบัติอย่างมีสติสมบูรณ์ เพื่อดับปัญหาพื้นฐานที่รุมเร้าชีวิตอยู่ คือ ความทุกข์ในสังสารวัฏของตนเอง (วิ ม. (ไทย) 4/13/18)

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์เลิกล้มความเห็นยึดติดกัน โดยถือเอาวาระเป็น เครื่องแบ่งชั้นวรรณะกันอย่างรุนแรงพระองค์ทรงสอนให้เลิกคิดในเรื่องชั้นวรรณะโดยสิ้นเชิงในสัลลิมังสาคกว่า “ชาติและวรรณะเป็นของเปล่าศีลต่างหากที่เป็นของสูงสุด ถ้าไม่มีศีลแล้ว “สุตะ” จะไม่มีประโยชน์อะไร” ในกัณณกตกลสูตร ทรงตรัสว่า วรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรถ้ามีคุณธรรมแล้ว ก็เชื่อว่าเสมอกันเรื่องความเสมอภาคนี้ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งในเรื่องธรรมวินัย คือ ภิกษুবวชก่อนจะได้รับ ความเคารพจากผู้บวชที่หลังแม้ผู้บวชที่หลังจะเกิดในสกุลหรือวรรณะที่สูงกว่าก็ตามตัวอย่างในสมัย

พุทธกาล เช่น พระราหู ซึ่งเป็นพระราชโอรส เมื่อบวชเป็นสามเณรก็ต้องให้ความเคารพแก่ผู้บวชก่อนเช่นกัน

ดังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในอัครคัมภีร์คัมภีร์พระตถาคตทรงตรัสว่าผู้ใด มีศรัทธา ตั้งมั่นในตถาคตผู้นั้นย่อมควรที่จะกล่าวว่า เราเป็นบุตรเป็นโอรสของ พระผู้มีพระภาคเป็น ผู้เกิดจากธรรมอันธรรมสร้างเป็นธรรมทายาท ผู้รับมรดกธรรม) ทั้งนี้เพราะคำว่าอัมมกาย (กายธรรม) พรหมกาย (กายพรหม) และผู้เป็นธรรมผู้เป็นพรหมชื่อของตถาคต ดังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในอัมพปฐมสูตรได้ตรัสถึงว่าด้วยการโต้ตอบของอัมพฐมาณพไว้ว่าใครก็ตาม ยังถือชาติถือโคตร ถือตัว ถืออาวาหะ วิวาหะ คนเหล่านั้น ย่อมอยู่ห่างไกลจากความรู้และความ ประพฤติอันยอดเยี่ยมเมื่อละความถือชาติถือโคตรถือตัวถืออาวาหะวิวาหะได้จึงจะทำให้แจ้งได้ซึ่ง ความรู้และความประพฤติอันยอดเยี่ยม เมื่อละความถือชาติถือโคตรถือตัวถือ (ม.อ. (ไทย) 13/230/517)

ความหมายของคำว่ามนุษยธรรม

คำว่า มนุษยธรรม หมายถึง “ธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์สมบูรณ์” คือ เป็นมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่ศีล 5 หากสังคมมนุษย์ไม่มีศีลเป็นเครื่องคุ้มครองจิตใจแล้วมนุษย์ก็จะมีพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตไม่ต่างอะไรจากสัตว์ต่างๆ ไปหาซื้อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐไม่ เพราะเมื่อไม่มีศีลแล้วมนุษย์ย่อมก่อความเดือดร้อนให้กันและกันเสมอหาความสงบในชีวิตได้ยากการที่ได้เกิดเป็นมนุษย์นี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากต้องอาศัยบุญเก่า คือ บุญเพกตบุญญาช่วยอุปถัมภ์และชาติที่เกิดเป็นมนุษย์นี้ถือว่าเป็นชาติที่สำคัญเพราะเป็นที่ตั้งแห่งการทำความดีทั้งหลายสามารถที่บำเพ็ญธรรมเพื่อให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีตั้งแต่เบื้องต้นไปจนถึงพระนิพพานได้ในวิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวถึงศีลว่า ศีล คือ ความงามอันเป็นพื้นฐาน เบื้องต้นแห่งคุณธรรมและศีลเป็นเบื้องต้นแห่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเพราะศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรมทั้งปวงดังพุทธดำรัสในสังยุตตนิกายว่า ศีลที่หมดจดดีแล้วชื่อว่าเป็นเบื้องต้นแห่งกุศล ธรรมทั้งหลายและในโอวาทปาติโมกข์ข้อต้นที่ว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง และที่ว่าศีลชื่อว่างามนั้น ก็เพราะเป็นเหตุนำมาซึ่งความไม่เดือดร้อนเป็นต้นพระพุทธองค์ทรงประกาศว่า ศีลเป็นความงามในเบื้องต้นสมาธิเป็นความงามในท่ามกลางและปัญญาเป็นความงามในขั้นสุดท้าย ศีล 5 นี้เป็นศีล ขั้นต้นที่ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งศีลทั้งปวง

วิเคราะห์มนุษยธรรมกับพระพุทธศาสนา

มนุษยธรรม หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นมนุษย์สมบูรณ์ คือ เป็นมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้แก่เบญจศีล หมายถึง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ ข้อบังคับสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย ทางวาจาของคนในสังคมให้เรียบร้อยมี 5 ประการ ดังนี้

1. เว้นจากฆ่าสัตว์มีชีวิต รวมไปถึงการฆ่า การทำร้ายร่างกายและการทรมาน คำว่า “สัตว์” ในที่นี้ประสงค์เอาทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉานที่ยังเป็นอยู่ มนุษย์ไม่เลือกกว่าผู้ชายหรือผู้หญิง จะอยู่ในวัยใดก็ตาม จนถึงที่ยังอยู่ในครรภ์ก็ตาม จะใหญ่หรือเล็กก็ตาม ได้ชื่อว่าสัตว์ในที่นี้ทั้งหมด เพื่อให้เข้าใจถึง ความหมายของการฆ่า การทำร้ายร่างกาย

2. เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการเป็นโจร คือ ไม่เบียดบัง ดำเนินการเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของของผู้อื่นไม่อนุญาตด้วยทางกาย หรือว่าทางวาจาอันเจ้าของมิได้ยกให้เป็นสิทธิ์ขาด

3. เว้นจากการประพาศิณิธิในกามกามในที่นี้หมายถึงกิริยาที่รักใคร่กันผ่านทางประเวณี หมายความว่า เว้นจากความรักประพาศิณิธิในการที่จะล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่นมีข้อห้าม สำหรับชายและหญิงมิให้ประพาศิณิธิ

4. เว้นจากการกล่าวเท็จ คือ เว้นจากคำพูดที่บิดเบือนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้น เช่น แสดงพยานหลักฐานเท็จ

5. เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นสิ่งที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (2541: 68) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องมนุษยธรรมได้ตรัสว่าในโลกนี้มีมนุษย์และดิรัจฉานนานาชนิดสืบทอดกันมาอยู่ เพราะอาศัยความโลภล้าผลาญชีวิตกันและความเมตตาต่อกันส่วนสัตว์บางชนิดที่ดุร้ายและอยู่รวม กันเป็น หมู่ใหญ่ไม่ได้เพราะความดุร้าย ปรากฏว่าสูญพันธุ์ไปก็มี เช่น สัตว์ไดโนเสาร์ และที่เห็นกันว่ากำลังจะ สูญพันธุ์ไปก็มีเมื่อต้องการอยู่ได้ในสังคมปัจจุบันต้องมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

พ.อ.ปิ่น มุกขนันต์ (2535: 133) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง พุทธศาสตร์ภาค 1 ว่าการรักษาศีลนั้น โดยความหมายในการปฏิบัติเป็นการเว้นจากการกระทำที่ไม่ดี ฆ่ากันก็ไม่ดี ลักกันก็ไม่ดี ผิดลูกเขาเมียเขาก็ไม่ดี โกงกันก็ไม่ดี กินเหล้าเมายาทำให้เสียสติไม่ดี การรักษาศีลก็คือการงดเว้นจากการกระทำที่ไม่ดี เหล่านี้เสีย เข้าใจไว้แค่นี้ก่อน คือ เข้าใจแค่ว่าการรักษาศีลนั้นความมุ่งหมายที่แท้จริงท่านให้ยกเว้นจากการกระทำที่ไม่ดีนั่นเอง

สมชาย กษิติประดิษฐ์ (2546: 355) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องสิทธิมนุษยชนว่า ความขัดแย้งทางอยู่ตามธรรมชาติ เพราะความรุนแรงเป็นการกระทำของมนุษย์ทุกคนได้กระทำอันไม่ควรต่อมนุษย หรือเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาของสังคมเป็นอย่างมาก เพราะคนในสังคมเป็นสังคมหมู่ใหญ่ จึงเป็นการก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เป็นอย่างมาก จึงเป็นการทำให้เกิดการละเมิดสิทธิ

พิทยา ว่องกุล (2543: 13) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง สร้างสังคมใหม่ชุมชนชนาธิปไตย ธัมมาธิปไตย ได้กล่าวถึง เสรีภาพของปัจเจกชนในเรื่องการสร้างสังคมใหม่ ชุมชนชนาธิปไตย ธัมมาธิปไตย โดยสรุปว่า ปริมาณความหลากหลายของความจำเป็น ยิ่งมากเท่าใดมนุษย์ยิ่งได้ เสรีภาพมากขึ้นเท่านั้น ระบบประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งปัจเจกชนต่างก็แข่งขันกันเพื่อตนเอง หากความแตกต่างระหว่างคนส่วนน้อยที่ร่ำรวยมหาศาล กับคนส่วนใหญ่ที่ยากจน ต่างออกไปเท่าไร ดังนั้น เสรีภาพอันเป็นหลักพื้นฐานและความเท่าเทียมกันจริงๆ ในระบอบประชาธิปไตย จึงเกิดขึ้นไม่ได้ มีหน้าซ้ำคนร่ำรวยมหาศาล ก็มีเสรีภาพในการกระทำอะไรๆ ได้มากมายและมากกว่าคนจน ตลอดไป

สุเชาว์ พลอยชุม (2532: 32) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง จริยศาสตร์แนวพุทธว่า การพูดว่าการกระทำของมนุษย์ถูกหรือผิด หรือว่าทั้งถูกและผิดจะใช้ได้หรือมีความหมายที่เฉพาะเมื่อ มนุษย์มีเสรีภาพที่จะกระทำในขอบเขตของเงื่อนไขที่เป็นเหตุเป็นผลของกันและกันเท่านั้น ถ้าว่าการกระทำของมนุษย์เป็นเพียงการตอบสนองสิ่งเร้าหรือเป็นเพียงผลสะท้อนของมรดกทางกายหรือ ถูกกำหนดอย่างสิ้นเชิงโดยอดีตทางจิตใจของเราเอง การกระทำของเราก็ก้าวไม่ได้ว่าถูกหรือผิด เพราะเขาถูกบังคับให้ทำหรือว่าไม่มีเสรีภาพในการกระทำด้วยเหตุนี้การกระทำของมนุษย์จะถือว่าถูก หรือผิดได้ก็ต่อเมื่อมีการกระทำนั้นแม้ว่าจะถูกสถานการณ์บางอย่างกำหนดให้ตัดสินใจทำแต่เขา จะต้องทำโดยไม่ถูกบังคับให้กระทำ และมีเสรีภาพในการกระทำ (อตุตการ) ภายในขอบเขตบางอย่างที่ เป็นไปอยู่ในโลก

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกัน โดยถือเอาวรรณะเป็น เครื่องแบ่งชั้นวรรณะกันอย่างรุนแรงพระองค์ทรงสอนให้เลิกคิดในเรื่องชั้นวรรณะโดยสิ้นเชิงใน สิลวิมังสชาติกว่า

“ชาติและวาระเป็นของเปล่าศีลต่างหากที่เป็นของสูงสุด ถ้าไม่มีศีลแล้ว “สุตะ” จะไม่มีประโยชน์อะไร ในกัมมกตกลสูตร ทรงตรัสว่าวาระทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรถ้ามีคุณธรรมแล้วก็เชื่อว่าเสมอกันเรื่องความเสมอภาคนี้ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งใน เรื่องธรรมวินัย คือ ภิกษুবวก่อนจะได้รับความเคารพจากผู้บวชทีหลังแม้ผู้บวชทีหลังจะเกิดใน สกุลหรือวาระที่สูงกว่าก็ตามตัวอย่างในสมัยพุทธกาล เช่น พระราहुล ซึ่งเป็นพระราชโอรส เมื่อบวชเป็นสามเณรก็ต้องให้ความเคารพแก่ผู้บวชก่อนเช่นกัน

ดังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในอัครัญญสูตรพระตถาคตทรงตรัสว่า ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นในตถาคตผู้นั้นย่อมควรที่จะกล่าวว่า เราเป็นบุตรเป็นโอรสของ พระผู้มีพระภาคเป็น ผู้เกิดจากธรรม อันธรรมสร้างเป็นธรรมทายาท ผู้รับมรดกธรรม) ทั้งนี้เพราะคำว่า อัมมกาย (กายธรรม) พรหมกาย (กายพรหม) และผู้เป็นธรรมผู้เป็นพรหมชื่อของตถาคต ดังมีพุทธพจน์ที่พระ พุทธองค์ทรงแสดงไว้ในอัมพัฏฐสูตร ได้ตรัสถึงว่าด้วยการโต้ตอบของอัมพัฏฐมาณพไว้ว่าใครก็ตาม ยังถือชาติถือโคตร ถือตัว ถืออวาหะ วิวาหะคนเหล่านั้น ย่อมอยู่ห่างไกลจากความรู้และความ ประพฤติอันยอดเยี่ยมเมื่อละความ ถือชาติถือโคตรถือตัวถืออวาหะวิวาหะได้จึงจะทำให้แจ้งได้ซึ่งความรู้และความประพฤติอันยอดเยี่ยม เมื่อละความถือชาติถือโคตรถือตัวถืออวาหะวิวาหะได้จึงจะทำให้แจ้งได้ ซึ่งความรู้และความประพฤติอันยอดเยี่ยม ดังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในวินัยปิฎกมหาวิภังค์ไว้ว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลายก็แล พวกเธอพึงยกสิกขาบทขึ้นแสดงอนึ่งภิกษุใดจงใจพรากรกาย มนุษย์จากชีวิตหรือแสวงหาศัสตราอันจะ ปลิตชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิกหา สว่างสมาธิได้สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระ ภาคทรงบัญญัติ แก่ภิกษุทั้งหลาย ดังมีพุทธพจน์ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในวินัยปิฎก มหาวิภังค์ไว้ว่า อนึ่ง ภิกษุใดถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ ให้ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมยพระราชาทั้งหลาย จับโจรได้ แล้วพึงประหารเสียบ้างจงจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้างด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจรเจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลงเจ้าเป็นขโมย ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานใด ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของ ไม่ได้ให้เป็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิกหาสว่างสมาธิได้

สรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีการส่งเสริมสิทธิกับการพัฒนาความคิดความเชื่อหรือเจตจำนง เพื่อสร้างความเหมาะสมให้แก่ตนเองและสังคมในด้านต่างๆ กล่าวคือกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม เพราะหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาททั้งปวงก็สะท้อนให้เห็นว่าเป็น ปรากฏการณ์ที่มุ่งสนับสนุน ความสำคัญของทั้งสาม เพราะความกลมกลืนที่พอเหมาะในส่วนทั้ง สาม คือ สิ่งที่มีหมายถึงของสิทธิเสรีภาพ โดยธรรมดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ ไม่ได้ทำชั่วทางกายอยู่ครอบครองเรือนที่มี ข้าวและน้ำ มาเป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้อ่อนโยนมีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทราบถ้อยคำชื่อว่าผู้ตั้งอยู่ในธรรม”

เอกสารอ้างอิง

- ชลธิชา ศาลิคุปต์. (2535). **สังคมและการเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ว. เซอร์วิส.
- ปิ่น มุทุกันต์, พ.อ. (2535). **พุทธศาสน์ภาค 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พิทยา ว่องกุล. (2543). **สร้างสังคมใหม่: ชุมชนชนาธิปไตย อัมมาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์.
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2546). **สิทธิมนุษยชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมภาร พรหมทา. (2544). **พุทธปรัชญามนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยาม.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. แหล่งที่มา <http://www.thaimmaonline.com/13176> (11 สิงหาคม 2554)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2541). **มนุษยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.